

CSÚROGON SZÜLETTEM

Önéletrás, II. rész

MELLÁR LAJOS

A háborúnak vége lett, és a háromszázezres hadifogolytömeget kezdték hazaszállítani. Végre apámat is marhaszállító vagonba rakták. Azt mondta, nem hiszi, hogy ágyastul több lett volna negyven kilogrammnál.

Lélekben már a családjánál volt, mindent elviselt, csak hogy boldogan hazaérjen a családjához. Amikor a foglyokkal teli kompozíció megérkezett a budapesti pályaudvarra, harci dalokkal és lelkesítő beszédekkel fogadták őket. Jelentkezzenek harcra, mert a románokat ki kell verni Budapestről. Ennél a jelenetnél többre nem emlékezett. Miután valamennyire magához tért, nem tudta, hol van. Ágyban feküdt egy nagy teremben, ahol sok ágy volt. Megkérdezte a mellette fekvőt: – Hol vagyunk? – A másvilágon – azt felelte. Apám ebbe nem nyugodott bele, és megkérdezte a másik mellette levőt, mióta van itt? – Negyvennégyezer esztendeje – mondta a másik. Apám még mindig nem volt megelégedve a válaszzal, egy harmadik ágyban fekvőt megkérdezett, ki az a fehér szakállú öregúr? – Az itt az öreg Isten, nélküle semmi nem történik – felelte a harmadik megkérdezett. Ezek után azt gondolta, hogy tényleg a másvilágon van. Nem tudta, hogy tulajdonképpen a lipótmezői gyógyintézetbe került. Az ápolót vagy orvost, aki vele foglalkozott, megkérte, tegye lehetővé, hogy az Istennel beszéljen. Ők nem mondtak ellent, hiszen tudták, milyen beteggel van dolguk, de kijárták, hogy apámnak sikerüljön az öreg Istennel beszélnie. Úgy gondolom, kevés embernek adatott meg, hogy Istennel elbeszélgessen.

Ahogy múlt az idő, apám agya fokozatosan tisztábban működött. Eleinte a nevét, a családi állapotát is tévesen diktálta be. Amikor már fizikailag és szellemileg rendbe jött, hazaengedték. Megvolt a nagy öröm,

édesapám hazaérkezett. Már hatéves lehettem. Nem voltunk többé osztrák–magyar állampolgárok, hanem a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság alattvalói.

A háború után nem volt könnyű az életet újrakezdeni. A bérbe vett föld megmunkálásához lovak és egyéb kellékek is kellettek, ezeket meg kellett vásárolni, vagy valakivel összefogni és közösen csinálni a munkát. Kurányi öregapám ötvenhat éves korában meghalt, halála után anyám három hold földet örökölt, apám szintén három holdat kapott az édesanyjától, így már betermett a hat holdon és a bérbe vett földön a megélhetésre való gabona.

Apám ikertestvére, András, a borbélyszakmát tanulta ki Óbecsén, és ott dolgozott mint borbélysegéd nősüléséig. Nőül vette Drégeli Rozáliát, akiről azt állították, hogy nagyon hasonlít édesanyámra. Az ikreknek még az ízlésük is hasonló volt. András bátyám házasságkötése után borbélyműhelyt nyitott Csúrogon. Négy gyereknek volt már az apja, amikor őt is elvitték katonának. A felesége, Rozika ángyikánk és a család úgy tudta, hogy Oroszországba ment, de nem tudták róla, hogy él-e vagy sem. Az orosz fronton fogságba esett, és a Távolszelekre, Vlagyivosztokba vitték. A fogolytáborban olyan borzalmas állapotok uralkodtak, amit egy nemesebb lelkületű ember nem tudott elviselni. A részletekről külön könyvet lehetne írni.

András bátyám – úgy hívtuk – úgy mesélte, hogy napokig nem tudott aludni, az agya hihetetlenül működött, képes lett volna egy időben több emberrel más-más témáról tárgyalni vagy felelni. Végül is idegösszeroppanást szenvedett. Ő is ideggyógyintézetbe került kezelésre. (Dehogy is kezelték, csak ott tartották még borzalmasabb körülmények között.) Vlagyivosztokból hazafelé Harbin, Csita, a transzszibériai vasúton tértek vissza Moszkváig. Egy ideig ott tartózkodtak. Hallgatta Lenin beszédét, és sokat látott, ami abban az időben Oroszországban történt, majd onnan végre hazaért Csúrogra a családjához. András bátyám később érkezett haza a hadifogságból, mint apám.

Nálunk odahaza nagy sürgés-forgás volt. Szülikénk eljött előre bejelenteni, hogy nemsokára megérkezik hozzánk édesapánk ikertestvére, András. Nővéremmel, Ilonkával, nagyon lestük, mikor látjuk meg az ablak előtt. Végre egyszer csak láttunk valakit az ablak előtt elhaladni hosszú katonaköpenyben. Szülikém hangosan mondta: – Ő az. Bejött a szobába, ahol mindnyájan vártuk. Nem emlékszem, hogyan üdvözölte nagy örömeiben a család, csak azt tudom, apám melléült a banyakemence mellett levő padra. Némán ültek, nem beszéltek, nem kérdeztek, és

nem feleltek. Láttam, hol az egyik, hol a másik letörli könnyeit. Boldogok voltak, a háborúnak vége, élnek, és itt ülnek egymás mellett. Ezekben a percekben mit lehetett ennél többet mondani?

Apám és ikertestvére, András bátyám nagyon ragaszkodtak egymáshoz, csodálatosan hasonlítottak egymásra, de nemcsak fizikailag, hanem lelkileg is. Ha együtt voltak, szinte egymás gondolatát olvasták, akkor is, amikor nem szóltak egymáshoz. Mindketten nagyon szellemes, jó kedélyű emberek voltak, nagyon szerették a vicceket és a humort. Gondjaikat, bajaikat nem teregették ki, hanem magukba zárták. Apám csak három osztály elemi iskolát járt. Szép kézírása volt, jól tudott számolni. Nagyon szeretett olvasni. Olvasott Tolsztojt, Zilahyt, de Gárdonyit, Jókait, Petőfit, Arany Jánost és sok mást is. Ünnepkor és vasárnaponként eljárt a délelőtti szentmisére, és végighallgatta a pap szentbeszédét, a prédikációt. Mise után kis csoportokban a placcon elbeszélgettek, vagy betértek valahová egy kis üdítőre. A vasárnapi ebédnél elmondta, mit prédikált a pap. Nagyon szerette, ha a pap példabeszédeket mondott, például Józsefről, akit a testvérek eladtak, a tékozló fiúról, az elveszett bárányról, vagyis az olyan szentbeszédeket szerette hallgatni, melyekből okulni lehetett.

Úgy emlékszem gyerekkoromra, hogy nem a lovak érdekeltek, hanem a gőzgép, mint ahogy ma is sok kisgyerek ismeri az autók típusát. Képes voltam órák hosszat nézni a gőzgép működését. A kerekek nyomáról tudtam, melyik gőzgép haladt el. A nyomok után mentem, és megtaláltam a kedvenc cséplőgépet. Ha rólam volt szó a társaságban, apám így jellemezte: Már a harmadik pár lovat hajtom, de a fiam még nem volt az istállóban megnézni őket. Többször mondta anyámnak, hogy nem tudja, mi lesz ebből a gyerekből, ez nem úgy viselkedik, mint a többi gyerek. Anyám nyugtatta: Látod, mennyire szereti a gépeket, géplakatosnak adjuk, és minden rendben lesz.

Az utcabeli gyerekekkel eső után, amikor az utcán jó sarat lehetett találni, tópáztunk (sárágyúkat csináltunk), és a földhöz csaptuk. Akinék a sárágyúján nagyobb lyuk keletkezett, az győzött, a többieknek ušurt (vámot) kellett fizetniük, annyi sarat adniuk, hogy a keletkezett nyílást befedje. Amikor a tópázást meguntuk, akkor a sárból valamilyen tárgyat csináltunk. Én akkor még nem tudtam, nem is hallottam, hogy létezik szobrászat. Sárból megformáltam a szomszéd bácsit kalappal a fején, rá lehetett ismerni. Egy szerb néni meglátta, keresztet vetett, és azt mondta rám, hogy „nečist”, nem tiszta. Ha papírsárkányt csináltunk, tudni kellett a „kantart” beállítani, mert attól függött, hogy milyen magasra lehet

ereszteni. A faluból több gyerek hozzám jött, hogy rendbe hozzam a sárkányát.

Hallottam, hogy létezik kötélpálya-vasút, mely a levegőben kifeszített drótkötélen csüngve szállítja a szenet, követ, akár embereket is. Addig törttem a fejem, hogy végül megcsináltam a kötélpályát kicsiben, és az udvar falán átvezettem a szomszéd gyerekekhez, ezen szállítottuk egymáshoz az elképzelt árut. Azon is elgondolkodtam, hogy a vonat a sínekről hogyan megy át a másik sínparra. Hallottam, hogy a vonatot kézi váltóval átírányítják a másik sínparra. Addig kísérleteztem, próbálgattam, míg végül rájöttem, hogyan működik a váltó.

Apám nagynénje, Ágnes néni, aki átellenben lakott velünk, nemcsak mosni járt a csúrogi orvosokhoz, hanem minden ősszel eljárt Petrócre komlót szedni. Akkoriban Csúrogon sok embert elfogott a komlóláz, gyors meggazdagodást remélve komlót telepítettek. Ez komoly befektetéssel járt, sokan kölcsönt vettek föl; jött a gazdasági krízis, és sokan belebuktak. Ágnes néném nem járt többé Petrócre komlót szedni, hanem Csúrogra. Ágnes néném, amikor hazaért a komlószedésből, sok spárgát hozott magával. Én is szerettem volna spárgához jutni, nagy szükségem volt rá a sárkányeregetéshez. Mivel a komlószedés nem nehéz munka, Ágnes néném elcsalt, menjek vele komlót szedni, és hozhatok spárgát, amennyit csak akarok. Elmentem, és egész nap szedtem a komlót. Nem sokat tudtam megszedni, kevés pénzt kaptam a munkámért, pedig nagyon igyekeztem. Nem bántam meg, mert sok spárgát hoztam haza, még a többi gyerekeknek is jutott belőle. A komlószedés után napokig kesernyés volt a kezem. A komlót a magasan kifeszített drótig spárgán futtatják föl, de komlószedés után a spárgára nincs többé szükség. Azon elmélkedtem, hogyan kötözik föl a rengeteg spárgát a magasan kifeszített dróthoz létra nélkül? A spárgát fent meg kell kötni, elvágni és a következő kötést elvégezni. Ennek a kötözőkészüléknek is megfejtem a titkát, és megcsináltam.

Apám többször elvezetett a Katolikus Körbe, ott sakkoztak, fülhallgatóval ott hallottam először a *János vitéz* színdarabot, a budapesti rádió közvetítette. A sakkfigurák annyira megtetszettek, hogy odahaza a finom éles bicskámmal az egész sakkgarnitúrát kifaragtam.

A Gyöngyszigeten apám telepített fél hold szőlőt, de sok gondot okoztak a seregélyek, mert a szőlőt megdézsmálták. Készítettem egy széllel hajtott kolompot. A kolomp mindig a szél irányába fordította a vitorláját, a szél erejétől függően lassabban vagy gyorsabban kolompolt, így a seregélyeket elriasztotta.

Volt valami, ami már egész fiatal gyerekkorom óta nyugtalanította a fantáziámat, az üvegbe tett, fából faragott Krisztus keresztre feszítve. A feszület a négylábú kereszttartóban alulról beékelve. A kereszttartón betűzdelve a viharlámpa, a kalapács, a harapófogó, a létra, a söprű, ez mind fából kifaragva, és az üvegben összeállítva. Az üveg nyílása egy fadugóval volt elzárva, a dugó alja az üvegben faékkal beékelve. Az üveg nyílásához nem lehet semmivel hozzáférközni, mert a fadugónak a teteje nagyobb volt az üveg nyílásánál. Ezt az üvegbe rakott feszületet szinte naponta láttam, emlékezetem óta megboldogult Mellár öregapám hűgánál, Ágnes néninél. Az üveget, melyet mindig csodálattal néztem és tanulmányoztam, Ágnes néni férje, Szabolcsi sógor hozta haza a háborúból, egy katonabarátjától kapta. Nem akartam elhinni, hogy mágikussággal, varázslattal került a feszület az üvegbe, addig néztem, tanulmányozgattam, hogy végre tizenkét éves koromban megcsináltam. Aki látta, megcsodálta. Senkinek sem árultam el, hogyan csináltam. Hogy minél titokzatosabb legyen, azt mondtam, mindig csak pénteken éjjélkor dolgoztam rajta.

Ilonka nővéremmel Ágnes nénit Ágnyis néninek hívtuk, a lelkemben így szeretek rá emlékezni. Jó alakú, magas, egyenes testtartású barna nő volt, szorgalmas, szerény, komoly gondolkodású, és segítőkész, rokonszerető asszony. Ha a Görbe utcán meghallotta a szent énekeket éneklő koldust, ebéddel is megkínálta. Apámat saját gyerekének tekintette. A háború alatt anyámnak nagy támasza volt mindenben. Nagyon szerettem Anti fiával társalogni, habár nálam egy évvel idősebb volt. Anti apám első unokaöccse volt. Ágnyis néninél a szobában tornyos ágyak voltak, azt hiszem, nyoszolyának nevezték. Az ágy egyik vége magasabb és díszesebb volt. A szépen kidolgozott díszes párnákat a nyoszolyavégekre helyezett deszkás keretre rakták. A keret és a szalmazsák között üresség volt, azt mi, gyerekek kucurának hívtuk. Antival többször ott bújtunk el. A falakon a szentképeken és más családi képeken kívül volt a szép kerettel ellátott üveg alatti szöveg, sötét alapon színes ezüsthóliával kiírt szöveg, virágos ornamentikával:

HÁZI ÁLDÁS

*Hol hit, ott szeretet,
Hol szeretet, ott béke,
Hol béke, ott áldás,
Hol áldás, ott Isten,
Hol Isten, ott szükség nincsen.*

Ágnyis néném vallásos volt, többször elment az Újvidék melletti tekijai búcsúra. Egyébként rendszeresen járt templomba. Ágnyis nénémről még csak annyit, Mária lánya férjhez ment, Sándor fia béres volt egy gazdag szerb családnál, a Gyurka fia cipészetet tanult, de korán meghalt tetanuszban, úgy mondták, farkasgörcsben. Ágnyis néném legfiatalabb fiával, Antival voltam legtöbbször kisgyerek koromban.

Az elemi iskola első osztályába 1921-ben írtak be szüleim hétéves koromban. Csúrogon a magyaroknak két első osztályos tagozata volt, mert egybe nem fértek el. A második osztály szintén két tagozatból állt. A harmadik és negyedik osztályból már csak egy-egy tagozat volt.

Az első osztályt Zsóter tanító néni tanította. Anyám azt mondta, hogy az első osztályt ő is Zsóter tanító néninél fejezte be. Az elemi iskola második osztályát Kovács Dezső tanító, Kovács János csúrogi búzakereskedő öccse, az öreg Sárközi kántor veje tanította. A harmadik osztályt Zsóter József tanítónál fejeztem be. Zsóter tanító úrhoz nagyon szerettem járni. Igazi néptanító volt. Az első osztályban megtanultam a magyar ábécét, tízig számolni és olvasni, a másodikban százig számolni és a cirill betűket, a harmadikban már ötszázig kellett tudni számolni, folyékonyan olvasni. A Zsóter tanító urat azért szerettem, mert a kötelező iskolai programon kívül olvastatott velünk érdekes magyar olvasmányokat, volt, mikor a napisajtóból olvastatott valamit, amit jó volt tudni. Felváltva olvastunk, de utóbb sokan szépen belejöttek az olvasásba. Olvastuk Arany János *Toldiját*, Petőfi Sándor *János vitézét*; versenyeztünk, ki fogja szebben elszavalni valamelyik versét. A tanító úr sokat mesélt a magyar történelemből, Árpád fejedelemről, Hunyadi Jánosról, az igazságos Mátyás királyról, Kinizsi Pálról, Botondról, és még sok mindenről, ami minket, gyerekeket érdekelt.

A magyarság körében volt olyan vélemény, ha a gyerek megtanult magyarul írni-olvasni, a kialakult helyzetben az érvényesüléshez jobb, ha a negyedik osztályt szerb tagozatban járja. Velem és több magyar gyerekkel ez történt. Tudtam akkor is, hogy ezt sokan nem helyeselték.

Az első világháború után nagy volt a szegénység, nehéz volt munkához jutni. Szüleim úgy gondolták, talán jobb lesz, ha szerb iskolában folytatom a tanulást. Mi nem hagytuk el hazánkat, a hazánk hagyott el minket, így lett belőlünk határon túli magyar, és nekünk kötelességünk mindent megtenni, hogy magyarok maradjunk.

A negyedik osztályt a szerb iskolában ketten fejeztük be kitűnő eredménnyel, Katanić Joco és én. Katanić később ledoktorált, orvos lett, és Újvidéken a biztosítóintézetben a nyugdíjaztató-bizottság elnöke. Mindig jó barátságban voltam vele haláláig.

(Folytatjuk)